

Jäännöslopukenomineista ja variaatiosta Etelä-Pohjanmaan Järviseudun murteissa

Kielellisellä variaatiolla on aina kaksi ulottuvuutta: yhteisöllinen ja kielellinen. Kielellinen variaatio on kielijärjestelmässä ilmenevää kvalitatiivista tai kvantitatiivista vaihtelua ja sosiaalinen taas tämän vaihtelun reaalistumista kieliyhteisön jäsenten tai ryhmien kielellisissä tuotoksissa. Kielellisen variaation ydinasia on kieliyhteisö. Suomalaisessa tutkimuksessa kieliyhteisön määrittelyä ei ole kovinkaan paljon pohdittu. Apriorisesti on lähdetty vanhan murteentutkimuksen tapaan alue- eli paikallismurteista. Kun väestön mobilisaatio on vielä tämän vuosisadan alkupuolellakin ollut suhteellisen vähäistä, on aluekriteeri, etenkin jos se on ulotettu kielenoppaiden vanhempiin ja isovanhempiin, ollut tehokas ja helposti sovellettava kieliyhteisön rajojen määrittelijä. Vaikka tarkasteltava kieliyhteisö määriteltäisiin pelkästään yhteisöstä lähtevin perustein (esim. sukupuoli-, ikä-, varallisuus- jne. ryhmät), jonkinlainen aluekriteeri on kuitenkin välttämätön: vasta alueellinen koherenssi on edellytyksenä sille, että ilmeneviä kielieroja voidaan pitää variaationa. (Vrt. Rapola 1925; Nuolijärvi 1988.)

Kaisu Juusela on suomalaisesta näkökulmasta viimeksi käsitellyt kieliyhteisön käsitettä. Ronald Wardhaugh'hon (1986, 113–118) ja Laboviin (1971, 200–202) yhtyen hän määrittelee kieliyhteisön sellaiseksi sosiaaliseksi ryhmäksi, jonka kielen piirteet voidaan kuvata koherentilla tavalla (Juusela 1989, 17). Kieliyhteisö-käsitteellä operoitaessa on syytä todeta, että yhteisö voidaan rajata sekä kielestä että yhteisöstä käsin. Jos käsite määritellään kielestä lähtien, luontevan kieliyhteisön muodostavat ne idiolektit, jotka ovat keskenään yhtäpitäviä ja sillä lailla samalle alueelle asettuvia, että idiolektien välinen vuorovaikutus on mahdollinen. Tällaisessa kieliyhteisössä ei variaatiolla ole sosiaalista ulottuvuutta: yhteisöön kuuluvat alkioit ovat kielellisesti identtisiä. Kieliehtoista vaihtelua voi sen sijaan olla, se vain on idiolekteissa yhtäpitävää. Kielellistä variaatiota tutkittaessa kieliyhteisö on siis määriteltävä kie-

lenulkoisin kriteerein. Tällaisia ovat yhteisölliset ominaisuudet, sosiaaliryhmit sekä sellainen alueellinen kokonaisuus, joka mahdollistaa näiden ryhmien välisen koherenssin.

Etelä-Pohjanmaan Järviseudun, Ähtävän vesistön ylimmän valuma-alueen, asutusperusta on selvitetty hyvin yksityiskohtaisesti. Nykyisen väestön pohjana on keski- ja uuden ajan taitteessa tapahtunut kolonisaatio. Jo 1600-luvun alkupuolella alue siirtyy kolonisaatiosta asuttamiseen, eli uudisasutusten lähtökohtina ovat tuon ajankohdan jälkeen lähes yksinomaisesti alueen omat ekspansiokeskukset. Kolonisaatiovaiheessa syntyneet asuttajaryhmien keskinäiset suhteet eivät enää oleellisesti muutu.

Kolonisaatiovaiheessa alue oli ruotsinkielisen Pietarsaaren ylämaata eli ”markkia” aina nykyisen Soinin ja Lehtimäen puolimaihinkin saakka. Läntisin osa aluetta kuului Kyröön ja Soinin sekä Lehtimäen eteläosat Suur-Ruoveden pohjoisiin erämaihin. Kaikilta näiltä alueilta asettui kolonisaatiovaiheessa Ähtävänjoen vesistöalueelle väestöä. Suurin asutuspanos tuli kuitenkin idästä: savolaisia uudisasukkaista oli kolonisaation päättyessä yli 60 %, mahdollisesti jopa yli 70 %. Siten murteentutkimuksen käyttämä nimitys savolaiskiila on hyvin ymmärrettävä. (Asutuksen muotoutumisesta tarkemmin Luukko 1950, 149, 241, 243, 252, 75 ja 235 sekä 1945, 49–58; Oja 1958, 57–75, 235, 251; Tuomi 1965, 11–25; Junnila 1983, 17–; Jokipii 1959, 106–108, 123, 189.)

Alueen koheesio on alkanut jo kolonisaatiovaiheessa. Sen tuloksena tästä Pietarsaaren markista muodostettiin 1637 itsenäinen kirkkopitäjä. Suur-Lappajärven alueen sisäiset koheesiokeskukset kiteytyivät parin seuraavan vuosisadan kuluessa seitsemäksi itsenäiseksi pitäjäksi: Korttesjärveksi, Evijärveksi, Lappajärveksi, Vimpeliksi, Alajärveksi, Soiniksi ja Lehtimäeksi (Lampola 1937, 98–; Tuomi 1965, 22–25 ja siinä mainittu kirjallisuus).

Kieleltään asuttajaryhmät olivat erilaisia. Ruotsin ja suomen vastakohtaisuuden lisäksi myös suomalaiskomponentit poikkesivat toisistaan: savolainen ja läntinen ryhmä monella tavoin ja jyrkästikin. Poikkeamat hämäläis- ja kyröläisasuttajien kielessä olivat vähäisempiä, mutta niitäkin oli. Näistä heterogeenisistä aineksista Järviseutu on siis sisäisen koheesion kautta muotoutunut omaksi kieliyhteisöksi. Yhteisön murteessa on kuitenkin yhä näkyvillä variaatiota, joka pohjautuu joko suoraan tai välillisesti alkuperäisten asuttajakomponenttien kieleen.

Tarkasteltavaksi ottamani variaatio koskee ns. jäännöslopukenominien taitutusta, erityisesti niiden konsonantivartaloa. Kirjakielen *-e** : *-ē* -nominin pohjautuvat kahteen eri myöhäiskantasuomalaiseen vartalotyyppiin; loppusekvenssiltään *-ek* ja *-eh* -nomineihin (mksm. *estek* : **esteŷen*; *halmeh* : *halmehen*).

Sekä loppu-*k* että loppu-*h* ovat säilyneet näihin päiviin eräissä suomen murteissa ja *h* lisäksi itäisissä ims. kielissä (karjala-aunuksessa ja vepsässä). Säilynyt loppu-*h* on tavallinen mm. kaakkoishämäläisissä murteissa, mutta

siitä on merkkejä laajemmaltikin suomen murteista. Mm. vanhassa kirjasuomessa (Agricolalla, Juustenilla, Sorolaisella, Kollaniuksella, vuoden 1642 Raamatussa) ja esim. Savon maakirjoissa 1561 on *-h:n* esiintymiä. Virtaranta jopa olettaa *-h:n* olleen säilyneenä Satakunnassa ainakin 1500-luvulle. (*-h:n* säilymisestä tarkemmin Rapola 1966, 321– ja Virtaranta 1946, 375–.) Loppu-*k* on ennen muuta säilynyt itämurteiden alueella. (Sen eri edustuksista ks. Terho Itkonen 1964, erit. 38, 202, 219; myös Rapola 1966, 301–.)

Suomen yleiskielessä ja enimmäksä suomen murteissa nominien loppu-*k:n* ja *-h:n* edustus on langennut yksin eli loppukonsonanttia edustaa jäännöslopuke: jäännöslopuke laukaisee morfeemin rajalla seuraavan konsonantin kahdennuksen. $-ek > -e^x < -eh$: $kaste^x$: $kasteen$: $kastetta$ ja $halmex$: $halmeen$: $halmetta$ eli $e^x \# C > eC \# C$ mutta $e^x \# V > e\emptyset$. Vokaalin ja *h:n* edellä sekä absoluuttisessa lopussa jäännöslopuke edustaa siis kato. Lounaismurteissa, Vetelin saarekkeessa ja Tornion sekä Kemin murteissa sandhigeminaatta laukeaa vain obstruenttien (*k, p, t, s*) edellä; muiden konsonanttien etisissä asemissa on kato (Itkonen 1964, 38; Cannelin 1888, 138; Airila 1912, 111–123).

Järviseudun etelä- ja länsipuolella eli eteläpohjalaismurteissa ja Ylä-Satakunnan pohjoisosissa, Virtarannan merkintätapaa käyttäen alueella Ika-HonJ, *-ek*-nomininit edustuvat *t*-loppuisina (*kastet, estet*). Erityisesti vanhan kirjakielen aineksen perusteella *t*-edustus näyttää olleen varhemmin vielä paljon laajempialainen; 1600-luvulla se näyttää olleen laajasti satakuntalais-pohjalainen, osin myös Länsi-Yläsatakunnan itäpuolisten murteiden piirre (Virtaranta 1946, 356, 359; Niilo Ikola 1925, 55–56; Laurosela 1913: 35–). *eh*-nomininit puolestaan ovat samalla alueella sekä Virroilla, Ruovedellä ja Kurussa *s*-loppuisia (*kärmes, venes*) (Laurosela 1913, 171–; Virtaranta 1946, 372–).

Setälä (1890, 212, 354) piti $k > t$ ja $h > s$ -muutoksia analogisina. Ojansuu (1908, 60–66) ajatteli muutosta äännelailliseksi, mutta jo Laurosela (1913, 35–44 ja 167–174) osoitti, että *-k:n* ja *-h:n* edustus on eri muotokategorioissa (esim. infinitiiveissä, adverbissa ja toisaalta nomineissa) kulkenut eri suuntiin, mikä selvästi osoittaa jommankumman edustuksen analogiseksi. Sen jälkeen kun spirantit (γ ja δ) katosivat painottoman tavun jälkeisestä vokaalien välisestä asemasta, lankesivat *k-* ja *t-*nominien vokaalivartalot yksin. Kun eräissä murteissa katon jälkeisen hiatuksen asemaan kehittyi siirtymään-äänneeksi *h*, syntyi *-h, -k, -t* ja *-s*-loppuisiin nomineihin järjestelmä, jossa vokaalivartalot olivat samarakenteisia: $kaste\gamma e- > kaste\epsilon e- \sim kastehe-$; $halmeh$: $halmeh e-$; $kirves$: $kirvehe-$. Valtaosa näiden kaksivartaloiden paradigmasta perustuu vokaalivartaloon. Konsonanttivartaloon, joka esiintyi vain nominatiivissa ja partitiivissa, joskus essiivissä, kohdistui nyt voimakas tasoittava paine, joka pyrki yhtenäistämään myös konsonanttivartalot samanlaisiksi. Tasoittava paine saattoi ohjata yleistystä vain *-s* tai *-t*-vartaloiden suuntaan; $k + t$ -kombinaatio oli sekä sanansisäisenä että sananrajaisena mahdoton.

Tällaisen kehityskulun vahvin todiste on tietysti se, että alkuperäiset *ek-* ja

eh-nominit ovat Ylä-Satakunnassa ja Etelä-Pohjanmaalla myös keskenään sekaantuneet, mistä sekä Laurosela että Virtaranta esittävät runsaasti esimerkkejä (ks. Virtaranta 1946, 359–, 376–; Laurosela 1913, 37–, 170–). Setälän ja Lauroselan ajatus, että partitiivi olisi konsonantin kvaliteetinmuutoksen malli, ei sisällä koko totuutta. Virtaranta puolestaan on ajatellut *ek* > *et* -sanojen sekaantumisen *es*-sanoihin mahdollistuneen juuri vokaalivartaloiden kautta (1946, 376). Rapola, joka Suomen kielen äännehistorian luentoja julkaisuksi toimittaessaan tarkisti käsityksiään monista ilmiöistä, viittaa edustusten selitykseksi vokaalivartaloiden samuuden luomaan paineeseen (1966, 312, 323).

Jäljempänä oleva aines perustuu asiasisällöittäin etenevään kyselysarjaani, joka käsitti vanhakantaisen elämänmuodon eri alueet. *-ek* ja *-eh* -sanoja kyselysarja tuotti kustakin havaintopisteestä 20–35, saneita toki enemmän. Kieliyhteisö, jonka kanssa kävin kyselysarjan läpi, oli 1860–1880-luvuilla syntyneitä jokseenkin uskollisesti paikkakunnalla ja jopa oman kyläkuntansa vaiheilla eläneitä. Käytännössä kaikki tuon seitsemän pitäjän 1860–1880-luvuilla syntyneet tulivat haastatelluiksi. Järviseudun *-ek* ja *-eh* -edustus on taa-jimpaan kertyneiden sanojen valossa seuraavanlaista.

KorJ

- a) nipulalyhyres : lyhestä : lyhettä; rantes, einestäki : einestä, ahares, hiuves, kaires, lähäres, kalves : kalaveeshen ~ kalaveshen, nikules, viikates, hames ja tröijy, eineskarjallen, haues, imehrelly
- b) nikulellyhres, ahare^x, hiuvetta, ape^x: apetta, eläkevaris, hame^x, perse^x
- c) sänkyloiteesta puhuthin, loiret : loiteita, aharet, rairret, lähäretpaikka, kaireset

Evi

- a) kolomel lyhestä, eines, loijes, hames ja mekko, rantes, säijes, sajes, puurantes, vaates, hiuvesta, laiskansäijes, raijes, majes
- b) kortej ja kaihla, hiuve^x, perse^x, perseposket, vaatej jäänys sientē äks

Lappa

- a) [10] lyhestä, heleves, eines, säies, hiu, essavea, hiu, es : hiu, esta, puhes, hames, päreskatto, pullolääkestä, leiväaines, pyörtänes, ojampiertanos, rantes 'rante', halakorantes, ukojjynkäles, sajes, vaates, sehän kierres kuluu, lähes, lähespaikkoja, vihnes, tarvespuu
- b) ?vihine^x, perse^x, hamej ja, huovetta, kuusennäre^x, ?eine^x, rante^x, silimäke^x, ele^x, närevvarsta, säije^x

Vim

- a) hames, huoves, eines kans, laiskansäijes, hiuves, hiuvesta, tämän paikam puhesta, rantes, sajes, alakkis huones, katves ja varijo, leivä 'aines, rihmasäies, kymmenel lyhestä, vaates, tuloo sajes; hiuvesta, pieles, pyörtänös, säkenes, vihines
- b) perseposket, eine^x, einee 'annolla, perse^x, vihine^x, heleve^x, rante^x, viluvärettä, kolomel levettä; rante^x, vaate^x, säije^x, hame^x, säkene^x, laiskansäije^x

AJär

- a) einestä, rantes, lepes ~ leves : monta levestä, säies, säijjes, vaates, heles, hiuvesmaata; kortes, kolmetoista lyhestä, hames, hiuves, (vanh.) kaires :

(nyt) kaije^x, vehes [Kaunis vehes oli sellanem papumus elukka (ilves)], sijes, pilivel lampares, näresvarstoja

b) levekkuupanoks, leve^x, tihkusa^{e^x}, halakorantetta, kolomel lyhettä, vihinepperiä, einettä (~ einestä), hiuvetta : hiu^emmaa, perse^x : persepposket, hamej ja mekko, rante^x, närevvarsta; säijje^x, paraallinen säijje^x, säike^x [!], vihinepperäsiä, korte^x, katve^x, kolomel lyhyrettä, neljä lyhettä (nuor.), kaije^x, perse^x, eine^x, hele^x

d) rairet

Leh

a) eines, einehtimään, kaijes, hames, enseinestä, lyhestä, puurantes

b) perse^x : persepposket, halakorante^x, neljä lyhettä, vihine^x, heleve^x, hiuvetta, närevvarsta, sale^x, laiskansäie^x, leve^x, puolakai^{e^x}, kaije^x, paisetta jomottaa, vanahempaa puhetta, sale^x, kuevillaset vällyt, hame^x, vaate^x, halamessahrat, tappuranoste^x, elätevvaris, ohake^x

c) säiet, hiuвет, saitpilvi

d) hiu^eetmaa

Soi

a) hames, eines

b) leve^x, [15] lyhettä, pientare^x, hame^x, heleve^x, eine^x ~ einne^x, eene^x, eene^h, enneeks (eineeksi), einnes se oli, einnek karjallen, rante^x, säie^x, ? säijjee, kaije^x, perse^x : persepposket, kolome lyhettä, räme^x, hiu^{w^e}x : hiuvetta : hiuvetta, sale^x, ohake^x, halakorannes se oli : rante^x, leve^x, siikaperse^x, huone^x, piste'aita, hamej ja mekko, räntäsa^{e^x}, korte^x, närevvarsta, pisteaita, hele^x, hame^x, viikate^x, ahane^x, raije^x : reerraijet talavella; ohake^x, piertane^x, ojamörtänettä

Seuraava taulukko ilmaisee vuosina 1959–64 ja 1967 kirjaamaani ainekseen sisältyvät jäännöslopukenominien erilaiset edustukset pitäjittäin.

Taulukko 1. Jäännöslopukenominien erilaiset edustukset pitäjittäin.¹

	-es	-e ^x	-es ~ -e ^x	-et
KorJ	45,0 (63,2)	20,0 (35,0)	15,0	20,0 %
Evi	69,2 (84,6)	15,4 (15,4)	15,4	- %
Lappa	59,1 (86,3)	14,3 (40,9)	27,2	- %
Vim	61,9 (80,9)	19,0 (42,8)	23,0	- %
AJär	15,8 (78,9)	10,5 (84,2)	63,1	- %
Leh	0 (33,3)	66,6 (100)	33,3	- %
Soi	0 (11,1)	88,9 (100)	11,1	- %

Taulukko kuvaa sanaston perusvaraston eli leksikon statistiikkaa, ei juoksevan puheen, saneiden statistiikkaa. Vasemmalla taulukossa oleva luku osoittaa

¹ Taulukon luvut ovat prosenttilukuja. Koska eri havaintopisteistä kertyi tarkasteltavaa aineita eri määriä, ei absoluuttisten lukujen esittämisessä ole mieltä: prosenttiset arvot interpoloiivat luvut keskenään vertailukelpoisiksi. On syytä tähdentää, että kukin -ek-, -eh-nomini on laskelmisista noteerattu kunkin vartaloityypin osalta vain kerran. Jos olen kirjannut juurimorfeemista jokaisesta vartaloityypistä (esim. *loiret*, *loires*, *loiret* : *loiretta*, *loiresta*), se on noteerattu kolmena yksikkönä.

niiden juurimorfeemien osuuden, jotka reaalistuvat murteessa vain yhtenä vartalotyypinä. Sulkeissa on ilmaistu, kuinka suuressa sanaston osuudessa vartalotyyppi *v o i* esiintyy. Lisäksi on laskettu sellaisten tapausten osuus, joissa sama juurimorfeemi näyttää jollakin tavoin säännöllisesti esiintyvän yhtä useampana vartalotyypinä eli *-es ~ -e^x*.

Taulukko osoittaa sen, että Järviseudulla tavataan kolme tai oikeastaan vain kaksi vartalotyyppiä, sillä vain Kortesejärvellä ja Alajärven Menkijärvellä yleisimmin esiintyvä *et*-tyyppi rajoittuu pitäjien länsiosaan, jossa murre muutenkin on eteläpohjalaisväristä; *δ:n* edustajanakin on eteläpohjalaiseen tapaan *r*. Järviseudun vartalotyypit ovat yhtäältä *-es* ja toisaalta *-e^x*, johon liittyy Terho Itkosen ilmaisuä käyttäkseni täydellinen geminaattasarja.

Taulukko osoittaa, että vartalotyypeillä on selvä maantieteellinen distribuutio. Kiilan kärkiosa (KorJ Evi Lappa Vim) on *es*-vartalon ja tyvi (Leh Soi) jäännöslopukkeisen tyyppin aluetta; siellä yksinomaisesti *es*-vartaloina esiintyviä ei ole lainkaan. Alajärvi on näiden vartalotyyppien väliin jäävä risteilyalue, jossa yksinomaisesti jompaakumpaa vartalotyyppiä olevien tapausten suhteellinen osuus on vähäinen. Toisin sanoen *es* ja *e^x*-vartalot ovat Alajärvellä vapaassa vaihtelussa, minkä hyvin osoittavat sekä *-es* että *e^x*-vartaloiden *m a h d o l l i s t e n* esiintymien suuret prosenttiosuudet (78,9 ja 84,2). *e^x*-vartalot näyttävät kuitenkin olevan aineksessani lievästi enemmistönä. 63,1 %:lla *ek* tai *eh*-nomineista on Alajärvellä molempien vartalotyyppien mukaista taivutusta.

Puuttumatta varsinaiseen ainekseen voi pelkästään taulukon perusteella todeta, ettei *ek* ja *eh*-nominien Järviseudun edustus ole kantasuomalaisen kahtalaisuuden suoranaista jatkoa, vaikka alueella onkin kahdenlaista edustusta. Horjunta sekä *es*- että *e^x*-tyypin välillä on niin suurta, ettei jompaankumpaan vartalotyyppiin johdonmukaisesti mukautuneita sanoja juuri ole. Omasa aineksessani tällaisia tapauksia on vain yksi, anatomian piiriin kuuluva *perse*, joka on koko alueella, kaikissa havaintopisteissä *e^x*-tyyppiä. Vaikka sana myös eteläpohjalaismurteissa on vanhojen deverbaalien *ek*-nominien tapaan *et*-vartaloinen, genetiikka tuskin kuitenkaan voi selittää sanan johdonmukaista järvisuutulaista jäännöslopukekantaa. *s*-vartaloihin mukautumisen esteenä ovat tässä tapauksessa aivan ilmeisesti olleet fonotaktiset syyt: mukautumisen on ilmeisesti estänyt lopputavua alkava *s*. *sVs#*-sekvenssiä ei sananloppuisena suomessa esiinny. Tätä ei muuta toiseksi se, että limitaaleissa asemissa voi kyseisessäkin sanassa esiintyä myös *s* (*persessilmä*); sanansisäisissä asemissa *s*:lläkin alkavan tavun lopussa voi tuki esiintyä *s* (*sisko, karsastaa, sissi, sussu, sassiin*). Näyttäisi siis, että *sVs+s* on mahdollinen, muttei *sVs#*. Jäljempänä puheeksi tulevassa Irma Niemisen muoto-opin kokoelmassa on tosin nominatiivi *paises*, jonka partitiivi on säännöllisesti *paisetta*. Nominatiivi on ilmeisesti lausefoneettisesta yhteydestä abstrahoitu: esim. *tuli sūri paises sitte* tjs.

hames ja *eines* ovat puolestaan ne sanat, jotka voivat olla koko alueella

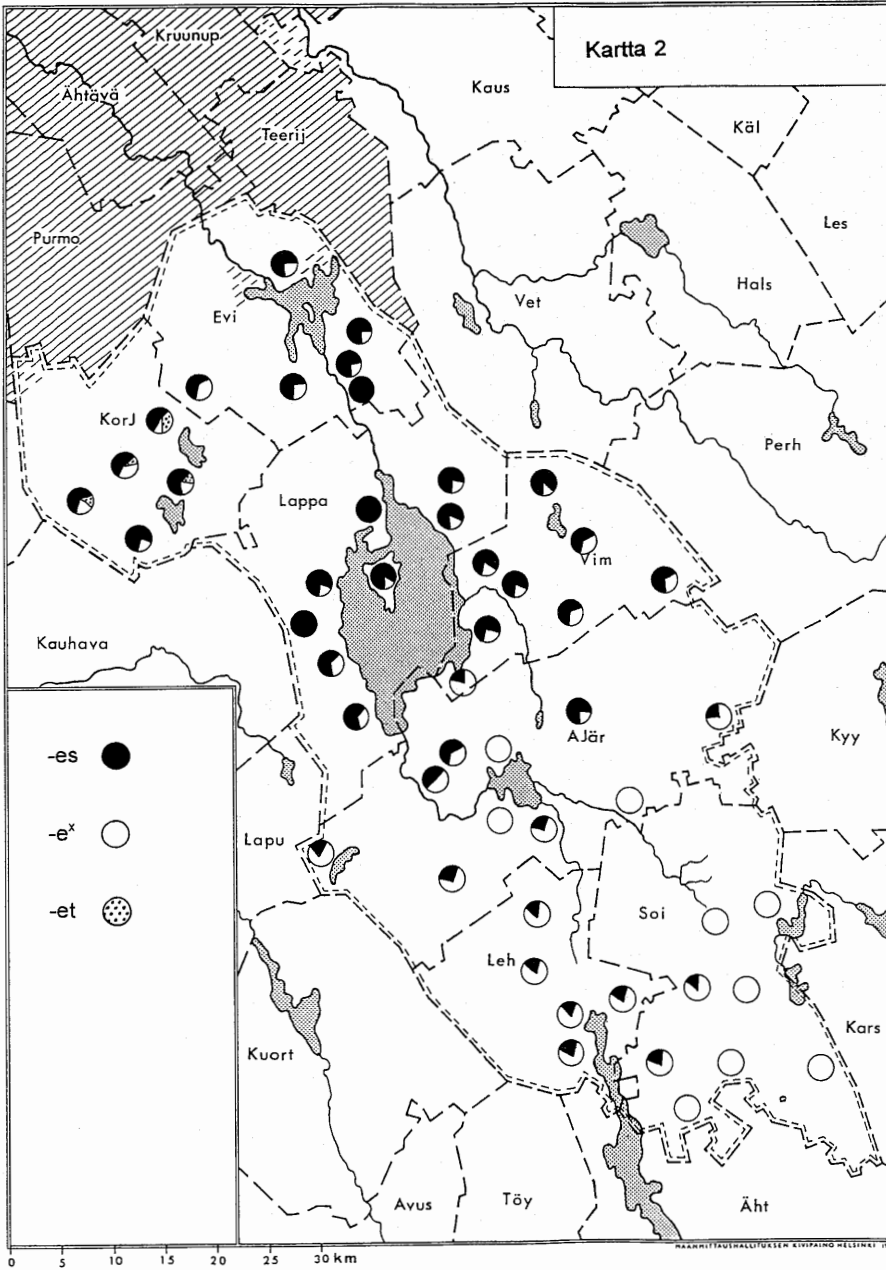
s-vartaloisia, Soinissa ja Lehtimäellä tosin vain muutamassa pisteessä ja jäännöslopukkeisen tyyppin rinnalla.

Pääosa Järviseutua (KorJ Evi Lappa Vim) on siis *es*-vartaloiden aluetta; ks. seuraavien sivujen kartat 1 ja 2. Jos neljä sanaa, *eine*, *hame*, *hiue* ja *perse*, jätettäisiin tarkkailun ulkopuolelle, levikkikuva selkeytyisi entisestään. *eine* ja *hame* ovat lähes yksinomaisesti *es*-vartaloita ja *hiue* ja *perse* jäännöslopukkeisia. Etenkin alueen eteläosa pelkistyisi vielä selvemmin jäännöslopukealueeksi. Myös pohjoisosan *es*-valtaisuus terävöityisi, mutta ei yhtä paljon: *es*-alueella sukeltaa paradigmaattisen yhtenäisyyden (*hames* : *hamesta*) rinnalle määräyhteyksissä aina myös jäännöslopuketapauksia. Sellaisillakin informanteilla, joilla nominatiivi ja partitiivi ovat selvästi *es*-vartaloisia, saattaa esiintyä ja usein esiintyykin yhdyssanoissa jäännöslopuketyyppin mukainen täydellinen geminaattasarja.

Edellä (s. 56) siteeratussa aineksessa on Evijärveltä ja Lappajärveltä eli lähes yksinomaiselta *es*-tyypin alueelta seuraavanlaisia merkintöjä: *eläkevaris*, *elätevaris* 'elättivaris', *lyhekuorma* ~ *lyheskuorma*, *närevvarsta*, *pärrerrissa*, *pärettikku*. Myös lausefoneettisissa asemissa voi sporadisesti *es*-alueella tavata jäännöslopuketta: *vätej jänüs siente* (äks, *lühek kätü*, *kortej ja kaihla* (Evi). Irma Niemisen vuosina 1969–1971 keräämästä Lappajärven muotoopin kokoelmasta piirtyy *ek* ja *eh* -nomineista samantapainen kuva kuin omista muistiinpanoistani. Nieminen noteeraa yhdyssanojen alttiuden limitaalgeminaattaan (*huonekkalut*, *lühekuorma*, *pärrerrissa*) samoin kuin sporadiset lausefoneettiset sandhigeminaatat (*ei lähe halla hän takä eikä kaštek kaislikosta*). Absoluuttisessa lopussa sekä vokaalin ja *h*:n edellä myös hänellä *s* on yleisesti säilynyt (*päresors*, *majes ei*, *oli puhes ajä*, *väteshullu*). Lappajärvi on Niemisen kokoelman mukaan hyvin johdonmukaisesti *es*-valtainen. Tiivistettynä Irma Niemisen kokoelmasta piirtyy *ek* ja *eh* -nominien edustuksesta taulukon 2 mukainen kuva (ks. s. 62).

Muutamaa myöhäistä kirjakielen tarttumaa lukuun ottamatta Niemisen kirjaamat nominatiivit ovat aina *es*-loppuisia. Vain *kone* ja *vene* voivat hänen mukaansa olla nominatiivista alkaen jäännöslopukkeisia.

Kiintoisa piirre Niemisen kokoelmassa on se, että eräiden *es*-nominatiivisten sanojen partitiivi on joko pelkästään geminaatta-*t*:llinen tai geminaatta-*t*:llinen sekvenssi on rinnakkainen *st*:lliselle: *kastes* : *kastetta*; *kone*^x [nuor.] ~ *kones* : *konetta* [nuor.] ~ *konesta*, *kümes* : *kümeta* ~ *?kümeta*; *lākes* : *lākestä* ~ *lākettä*; *paises* : *paisetta*; *päres* : *pärettä* ~ *pärestä*; *terves* : *tervestä* ~ *tervettä*; *venes* ~ *vene*^x [harv.] : *venestä* ~ *venettä* [harv.]. Tämä on tietysti vapaata vaihtelua yhden pitäjänmurteen puitteissa, mutta onko vaihtelu niin totaalisesti vapaata, että se manifestoituu yksittäisessäkin idiolektissa vai ovatko idiolektit sisäisesti jompaakumpaa tyyppiä? Onko myös sellaisia idiolektisia paradigmoja, joissa nominatiivi on *s*-loppuinen ja partitiivi geminaatta-*t*:llinen? Näihin kysymyksiin ei Niemisen aineksesta saa suoraa vastausta.

Taulukko 2. ek ja eh -nominien edustus.

1. aines : ainesta	
2. eines : eines	
3. hames : hamesta	
4. huones : huonesta	huonekalut, huonekalujakar rükanu
5. hauvves : hauvesta	
6. kastes : kastetta	lihakastetta, ei lähe halla hän takä eikä kastek kaislikosta
7. kones : konesta (vanh.)	
kone : konetta ~ konesta (nuor.)	nittokone oli, nittokonestakä, lüpsükonestakä, nittokonetta ja pellavakues sitte
8. kuves : ku,esta ~ kuvesta	kärmes pisti
9. kärmes : kärimestä	
10. kumes : kūmesta ~ ?kūmetta	
11. kärevvätestä	
12. lühes : lühestä	lühekkuorma
13. läkes : läkestä ~ läkettä	hüvä läkes üskän se; pirttisel läkettä
14. majes : majesta	se majes ei
15. paises : ?paisetta	tuli süri paises
16. peites :	
17. puhes : puhesta	se oli puhes ajä, sitä puhes eikä...
18. pütes : pütesta	
19. päres : pärettä ~ pärestä	päresorret, pärettikkuja, päreerrissa
20. terves : tervestä ~ tervettä	ei tervestä päivä, ei öt tervettä ihmistä, oj jo tervessä
21. vätes : vätestä	väteshullu, kärevvätes, vätetavara, vätein sekä
22. vehes : vehestä	semmonnev vehes menökä
23. venes ~ vene* [harv.] : venestä ~ venettä [harv.]	

Viiden omasta aineksestani tekemäni *es*-alueen kielenoppaan analyysi osoittaa, että heidän järjestelmänsä ovat yleensä ”ehjät”: *es*-nominatiivinen on aina myös partitiivissa *es*-vartaloinen ja poikkeamat *es*-tyypistä ovat marginaalisia.² Oskari Annolan (Lappa) puheessa horjuttaa on vain erisnimessä *Kortejärvi*, joka voi esiintyä myös asussa *Kortejärvi*, eli *s*-aines on totaalisesti kadonnut aivan tavoin kuin eteläpohjalaismurteen puhujan *es*, *et*-nominista hänen tavoitellessaan yleiskieltä (*-es*, *-et* > *e∅*). Miina Jousharjun (Lappa) konsonanttivartalot ovat johdonmukaisesti *es*-loppuisia; jäännösloppukeinen on vain *ärre*^x (*niit ärrep palä, palä ärre*). Tämänkin poikkeama voisi olla provoisoimani; tulin edeltävässä kysymyksessäni käyttäneeksi sanasta jäännösloppukeista muotoa. Maija Lehdon (Vim) tuotoksessa oli *nostelleipä*, joka on selvästi termistynyt yhdyssana. Ja tässä kaikki. 1800-luvulla syntyneiden puheessa vaihtelu on siis leksikaalista eikä oikeastaan variaatiota lainkaan; vain

² Kahden tässä käyttämäni oppaan (Oskari Annola, synt. 1884 ja Miina Jousharju, synt. 1885) kerrontaa on myös julkaistu tunnin mittainen näyte; ks. White 1980. Näytteistäkin käy muutaman nominin osalta hyvin ilmi paradigman ehjyys.

kielentutkija voi äännehistoriallis-etymologisen tietämyksensä perusteella nähdä näissä variaatiota. (Vrt. Anttila 1974, 332.) Sen sijaan Irma Niemisen kokoelma osoittaa, että Lappajärvellä mutta ilmeisesti kauttaaltaan koko *es*-vartaloisten alueella on sosioulotteista variaatiota: nuoret suosivat *e^x*-tyyppiä ja vanhat *es*-tyyppiä. Lisäksi jäännöslopuketyyppi näyttää herkimmin saavan jalansijaa sanoissa, jotka ovat tarttuvia yleiskielestä (*huonekkalu*, *kone^x*, *kūme^x*, *läke^x*) Vanhempi polvi on mukauttanut nämäkin *s*-vartaloiksi.

Kiintoisia Niemisen kokoelmassa ovat tapaukset, joissa nominatiivi on *s*-loppuinen mutta partitiivi *tt*:llinen (*kastes* : *kastetta*; *kūmes* : *kūmesta* ~ *kūmeta*; *läkes* : *läkettä* ~ *läkestä*; *paises*[?] : *paisetta* ? ; *päres* : *pärettä* ~ *pärestä*; *terves* : *tervestä* ~ *tervettä*). Tyyppien vaihteleva järjestys viitannee esiintymätaajuuteen: ensiksi mainittu lienee tavanomaisempi. Vaikka sekaparadigmaisuus ei olisikaan idiolekti- vaan kieliyhteisösidonnainen, niin tapaukset osoittavat sen, että nuorten suosima ja siten ekspansiivinen jäännöslopuketyyppi näyttää murtautuvan paradigmaan partitiivin kautta. Juuri partitiiviahan Setälä piti *ek* ja *eh* -nominien *t*-vartaloon ja välillisesti myös *s*-vartaloon mukautumisen lähtökohtana (1890–91, 212). Se että Lappajärvellä ja ilmeisesti muuallakin *es*-alueella esiintyy tapauksia, joissa nominatiivi on *s*-loppuinen ja partitiivi *tt*:llinen, ei edellytä assimilaatioista äänne­muutosta *-st-* > *-tt-*. Kyse on selvästikin analogiasta. Siitä jäljempänä. Morfologisessa analyysissä *kones* : *konetta* -tyyppien nominatiivien *s* on tulkittava nominatiivin päätteeksi tai paradigmaa on pidettävä juuren samuudesta huolimatta suplettiivina.

Miten selittyy se, että *-es*-alueella kuitenkin esiintyy jäännöslopukejärjestelmää yksittäisissä sanoissa (*hiue^x*, *perse^x*), yhdyssanoissa ja joskus lausefonneettisissakin asemissa, vaikka paradigmaattisesti konsonantivartalo on yleensä johdonmukaisesti *es*-loppuinen? Limitaalina assimilaatiojärjestelmää tavaataan myös Etelä-Pohjanmaalla ja vähän Ylä-Satakunnassakin, jossa *ek* ja *eh* -nominatit siis edustuvat *es* tai *et* -loppuisina (Laurosela 1913, 36–37; Virtaranta 1946, 357). Viitattuaan aiemmin jo siihen, että *ek* ja *eh* -tyypit ovat laajasti sekaantuneet keskenään, Laurosela tulkitsee konsonantin edellä geminaattana ilmenevän jäännöslopukejärjestelmän olevan vanhan kannan jäännös, jonka erityisesti yhdyssanat ovat säilyttäneet (1913, 47–48). Kun Laurosela asiakirjaesiintymien osoittaa *s*:n vakiintuneen ainakin jo 1500-luvulla (1913, 173), on siis Etelä-Pohjanmaalla kyseessä varsin pitkään kestänyt morfologisten järjestelmien rinnakkaisuus. Järviseudulla sporadisesti esiintyvän limitaalgeminaatan ja jäännöslopukkeen mallin täytyy kronologisesti olla lähempänä. Se on yksinkertaisesti muiden loppukonsonanttien malli. Esimerkiksi muissa *k*-loppuisissa kategorioissa *-k* edustuu yleisesti juuri konsonantin edellä geminaattana ja vokaalin edellä Kortesejärvellä, Evijärvellä ja Lappajärvellä nollassa (Terho Itkonen 1964, 38 ja 219). Malli on morfologisilta esiintymis­ehdoiltaan kiintoisesti sama kuin nomineissakin (*päres* : *pärettikku* : *päresors*). Vas-

taavanlaisen mallin tarjoavat myös loppu-*t* ja osin -*n* (Kettunen 1940a, 32, 121). Vokaalin etisen loppu-*n:n* levikkikin on Järviseudulla lähes sama kuin loppu-*k:n*, eli Kettusen kartasta poiketen laryngaaligeminaatta ulottuu vain Alajärven–Töysän linjalle asti. Yhdyssanojen alttius mukautua jäännöslopukejärjestelmään johtunee sekä eteläpohjalaismurteissa että Järviseudulla siitä, että jäännöslopukejärjestelmä on alkanut hahmottua morfologisessa systeemissä itsenäiseksi casus componens -elementiksi.

Yleisesittelyn yhteydessä edellä totesin, että -*k:n* asemassa tavattiin *s:ää* Ylä-Satakunnassa ja idässä ainakin Ruoveden–Virtain linjaan saakka. Sen perusteella on aihetta kysyä, onko Järviseudun eteläosissa (Leh Soi) merkkejä *es*-edustuksesta. Reliktejä voisi löytyä paikannimistä ja vanhoista asiakirjoista. Tällaisia ei ole silmiini osunut, mutta eräitä välillisiä todisteita *es*-lopuista alueelta on. Ruovedeltä, Soinista, Lapualta ja Kälviältä on merkintöjä *e^x*-tyyppiin mukautuneista alkuperäisistä *s*-loppuisista sanoista: Ruov Halkko *kirve* = tavallinen kirves Sylvi Röykee 1965 | Soi *kirvevvars, oli kaksiki kirvettä* Aulis Ojajärvi 1946; *kirvel lohkes sisukasalta elikkä ulkokasalta* (Hautakylä) Tuomo Tuomi 1959; *kirve* A.V. Koskimies 1918 | Lapu Ojapiilun selityksestä: Niin kun *kirve* mutta ohkaanen. Jalmari Viitala 1964 | Käl Ota *kirve* käteesi! Harv. Frans Kuorikoski 1902. Omissa muistiinpanoissani (vuosilta 1959–64) on lisää tietoja Soinista mutta lisäksi Lehtimäeltä ja Alajärven eteläosista. Leh (Rantakangas) *püä_e, jäse'äe*, (Suokonmäki) *risuäje*, (Livonkylä) *sihen kirvet panti jolla vesteti* | Soi (Keisala) [meillä] *oli urokoira*. [Mikä koira oli?] *uro se oikei' oli* | AJär (Kurejoki) *kirvettä*, (Linnanmäki) [halon] *kellettä*. [kelles on *ks*-sana: *kellekse-*.] (Möksy) *no haukkān sinnes sopi kirve*.

On vaikea kuvitella, että alkuperäisen *s:n* vaihtuminen jäännöslopukkeeseen olisi tapahtunut irrallisesti ja itsenäisesti, vaikka alkuperäisen *s:n* sisältävät *es*-nominatit ovatkin varsin suppea tyyppiryhmä. Yleiskielessä tällaisia sanoja on vain 13 (Fred Karlsson 1982, 201). Niistä kuitenkin ainakin *kirves* ja *äes* ovat varmasti olleet Järviseudun tapaisessa maalaisyhteisössä taajafrekvenssisiä sanoja.

Erään termin avulla on mahdollista saada melko täsmällinen kuva alkuperäisen -*s:n* kadosta ja levikistä Järviseudulla. Kirveitä, varsinkin veistokirveitä pidettiin tuvan sisääntulo-oven yläpuolella olevassa erityisessä telineessä. Teline on eteläpohjalaismurteissa *vinikka*. Järviseudulla ja sen itäpuolella se on *haukka* ja pohjoispuolella Kaustisilla *penkki*. Nominatiivimääritteellä ilmaistaan, mihin käyttöön teline on tarkoitettu (*lusikkahaukka, kirveshaukka*). Järviseudulla ja sen lähiympäristössä telineen nimitykset ovat kartan 3 mukaisia.

Lehtimäen ja Soinin pohjoisosassa ja suuressa osassa Alajärveä teline on *kirvehaukka*. Geminaatta-*h:*llisiä olen merkinnyt muutaman, nimittäin Vim Pyhälahdesta, AJär Hoiskosta, Levijoelta, Leppäkankaalta ja Soinin Keisalas- ta sekä Ähtärin Korkeakankaalta. Limitaalinen *sh*-sekvenssin säilyttäneitä mer-

kintöjä on etäämpää yhtäältä selvältä jäännöslopukealueelta ja toisaalta ns. *es*-alueelta. Geminaatta-*h*:llisiin merkintöihin suhtaudun nykyisin kriittisesti. Terho Itkonen on viimeksi käsitellyt *h # h ~ Ø # h* -vaihtelua (1964, 50–57, erit. 56–57) ja todennut *h*:n etisen aseman olevan samantapainen kuin vokaalin etinen. Limitaalia *h*-geminaattaa tuskin esiintyy, koska sitä ei esiinny sanansisäisenäkään. On mahdollista, että olen jäännöslopukegeminaattatapausten provosoimana merkinnyt *h*-tapauksiinkin geminaattaa. Toisaalta *h # h*-tapauksen esiintymäpisteet ovat sillä lailla loogisia, että etenevän jäännöslopukegeminaatan ja *es*-alueen hankausalueilla voisi syntyä tämäntapaisia hyperkorrekteja horjuntamuotoja.

Miten Järvisuuden *ek, eh* -nominien nykytilanne on selitettävä? Vaikka Satakunnan ja Etelä-Pohjanmaan *-et, -es* -kahtalaisuus on ilmeisesti myöhäiskantasuomalaisen kannan suoraa, kvaliteetiltaan tosin muuttunutta perua ja vaikka kahtalaisuus on aiemmin ollut levikiltään nykyistä huomattavasti laajempi, ei Järvisuuden nykykanta voi millään olla suoraa myöhäiskantasuomen perinnön heijastumaa. Ei siinäkään tapauksessa, että ärsyke *es*-vartaloihin mukautumiseen on todennäköisesti tullut Järvisuudelle sekä lännestä eteläpohjalaismurteista että mahdollisesti jopa etelästä, hämäläismurteiden puolelta. Savolaisten järjestelmänä lienee alkuvaiheessa ollut *-k* tai laryngaali, joka esitellyin määrähdoin on reaalistunut geminaattana tai yksinäiskonsonanttina. Savolaisjärjestelmä on pyrkinyt yleistymään jäännöslopukkeiseksi geminaattajärjestelmäksi. Ekspansiivinen jäännöslopukejärjestelmä on ollut myös hämäläismurteissa.

Miksi jäännöslopukejärjestelmä ei ole pystynyt valloittamaan koko aluetta? Näyttää siltä, että se on hitaan alueellisen diffuusion tietä edennyt Alajärvelle, johon on muodostunut nykyleksikossa vallitsevilta suhteiltaan alueittain erivahvuinen vapaan vaihtelun vyöhyke. Sen takana tavattavat jäännöslopuketapaukset ovat osaksi yleiskielen myöhäisiä mutta pääasiallisesti muiden morfologisten kategorioiden (*-k, -t, j*o *-n* -loppuisten) analogioita. Mutta mikä on tuon sitkeästi asemiaan säilyttäneen *es*-aineksen luonne, paitsi että se on alkuperäisten *es*-vartaloiden analogiaa? Nähdäkseni kyse on suomalais-tuneen ruotsalaisvähemmistön jättämästä kvasisubstraatista. Jäännöslopukejärjestelmä on tietysti monimutkaisuudessaan vieraskielisille vaikeasti hallittava, vaikea myös eräille suomalaisryhmille, kuten esimerkiksi yleiskieliseen puheeseen totuttautuville eteläpohjalaisille. Kaikkiialla niillä alueilla, joilla on kiistaton ruotsalaissubstraatti, on esim. *-k*:sta lähtenyt geminaatiojärjestelmä yksinkertaistunut täydelliseksi kadoksi; ks. Terho Itkonen 1964, 38, 146–. Järvisuudella ratkaisu on nomineissa ollut toinen: kvaliteetiltaan vaihtelevalle sandhijärjestelmälle on omaksuttu selvä substanssi eli *s*, joka ei ole altis assimiloitumaankaan ja joka oli valmiina mallina alueen kyröläisten mutta ehkä myös eräiden hämäläisten asuttajien puheessa. Näin paradigma on selkeytynyt vakiomuotoiseksi konsonanti- ja vokaalivartaloksi. Tämä ratkaisu

on säilyttänyt asemansa sillä alueella, jolla ruotsinkielinen asutus pohja on ollut vahvin.

KIRJALLISUUS

- ANTILA, RAIMO 1974: *The indexical element in morphology*. Innsbrucker Beiträge zur Sprachwissenschaft. Reihe Vorträge. Innsbruck.
- 1974a: Allomorfen semantiikkaa. *Virtittäjä*. Helsinki.
- AIRILA, MARTTI 1912: *Äännehistoriallinen tutkimus Tornion murteesta*. Helsinki.
- CANNELLIN, KNUT 1888: *Tutkimus Kemin kielimurteesta*. Helsinki.
- CHAMBERS, J. K. – TRUDGILL, PETER 1980: *Dialectology*. Cambridge.
- IKOLA, NIILO 1925: *Ala-Satakunnan murteen äännehistoria I*. Turku.
- ITKONEN, TERHO 1964: *Proto-finnic final consonants*. Their history in the finnic languages with particular reference to the finnish dialects. Helsinki.
- JOKIPII, MAUNO 1959: *Vanhan Ruoveden pitäjän historia*. Vammala.
- JUNNILA, HEIKKI 1983: Eräkaudesta isonvihan loppuun. *Järviseudun historia I*. Toim. HEIKKI JUNNILA ja HEIKKI RANTATUPA. Vaasa.
- JUUSELA, KAISU 1989: *Törmäysmurteen variaatiosta*. Jälkitavun *i*-loppuisen diftongin edustus Töysän murteessa. Helsinki.
- KARLSSON, FRED 1982: *Suomen kielen äänne- ja muotorakenne*. Juva.
- KETTUNEN, LAURI 1940: *Suomen murteet III*. A. Murrekartasto. Helsinki.
- LABOV, WILLIAM 1971: The study on language in its social context. *Advances in the sociology of language*. Volume I. Edited by JOSHUA FISHMAN. The Hague.
- LAUROSELA, JUSSI 1913: *Äännehistoriallinen tutkimus Etelä-Pohjanmaan murteesta I*. Helsinki.
- LUUKKO, ARMAS 1945: *Etelä-Pohjanmaan historia III*. Nuijasodasta isoonvihaan. Vaasa.
- 1950: *Etelä-Pohjanmaan historia II*. Keski-aika ja 1500-luku. Helsinki.
- NUOLIJÄRVI, PIRKKO 1988: Kielenulkoisten taustamuuttujien huomioon ottaminen 1800-luvun ja 1900-luvun alun murretutkimuksissa. *Kieli* 3. Helsinki.
- OJA, AULIS 1958: Pietarsaaren ylämaan eli Lappajärven kappelin talot vuosina 1543–1663. *Ky-tösavut VIII*. Vaasa.
- OJANSUU, HEIKKI 1908: Beiträge zur geschichte des auslautenden *-k* und *-h* im finnischen. *Finnisch-ugrische Forschungen VIII*. Helsinki.
- RAPOLA, MARTTI 1925: Suomen murteiden keskinäisistä suhteista. *Turun Yliopiston vuosikirja*. Turku.
- 1966: *Suomen kielen äännehistorian luennot*. Helsinki.
- SETÄLÄ, E. N. 1890: *Yhteissuomalainen äännehistoria*. Helsinki.
- TRUDGILL, PETER 1983: *On dialect*. Social and geographical perspectives. Oxford.
- TUOMI, TUOMO 1965: *Järviseudun murremaantiedettä*. Lisensiaatintyö. Konekirjoite. Kotimaisen kielten tutkimuskeskus. Helsinki.
- WARDHAUGH, RONALD 1986: *An introduction to sociolinguistics*. Oxford.
- WHITE, LEILA 1980: Lappajärven murretta. *Suomen kielen näytteitä* 7. Helsinki.
- VIRTARANTA, PERTTI 1946: *Länsiyläsatakuntalaismurteiden äännehistoria I*. Helsinki.

TUOMO TUOMI: *Nomen auf e^x und Variation in einem finnischen Dialekt*

Die Besiedlung Finnlands ist vielerorts so jung, daß die Siedlungsgeschichte detailliert geklärt werden kann. Der "Järvisetu" genannte Landstrich in Südostbottanien – in der dialektologischen Literatur als "Savo-Keil" bezeichnet – ist ein solches Gebiet. Angefangen mit dem Ausgang des 15. Jahrhunderts wurde es bis in die dreißiger Jahre des 17. Jahrhunderts von drei Richtungen her besiedelt. Hauptsächlich handelte es sich dabei um Savo-stämmige Siedler aus östlicher Richtung. Zur Zeit der Kolonialisierung gehörte das Gebiet verwaltungstechnisch größtenteils zum Hinterland der schwedischsprachigen Küstenregion (Pietarsaari). Der westliche Teil dagegen wurde zu der Zeit vom völlig finnischsprachigen Gebiet Kyrö aus verwaltet. Auch aus diesen beiden Richtungen flossen Siedlungsströme.

Sprachlich unterschieden sich die Siedlergruppen stark voneinander. Es handelte sich dabei nicht nur um den Gegensatz zwischen zwei Sprachen, Finnisch und Schwedisch, sondern auch zwischen der Sprache der Siedler aus Kyrö und Savo bestanden vor allem starke lautliche und lexikalische Unterschiede. Der Dialekt der Ersteren gehört zu den finnischen Westdialekten, der der Letzteren zu den Ostdialekten.

Die Kolonisation ging über in Etablierung, d. h. der größte Teil neuer Besiedlung ging von den Expansionszentren im Gebiet selbst aus. Einher ging damit auch eine zunehmende sprachliche Kohäsion des Gebietes, wobei sich aber die Expansionszentren innerhalb des Gebietes bald zu eigenen Kohäsionszentren zu entwickeln begannen.

Die finnische Hochsprache kennt einen zweistämmigen Nomentyp, dessen Konsonantenstamm auf $-e^x$ und dessen Vokalstamm auf $-ē-$ auslautet. Der schemenhafte Konsonant am Ende des Konsonantenstammes, der in der Schriftsprache ignoriert und in der phonetischen Transkription mit einem hochgestellten x bezeichnet wird, erfährt in der Rede eine komplizierte Realisation. Vor Konsonant nimmt er den Wert eben dieses Konsonanten an und wird so realisiert, vor Vokal und am absoluten Redeende ist die Realisation \emptyset ($-e^x \# C > eC \# C$ und $e^x \#$ oder $e^x \# V > e\emptyset$).

Historisch haben die Nomina auf $-e^x$ zweierlei Ursprung: $-ek > e^x < -eh$. In bestimmten Dialekten hat sich die Dualität, wenn auch in veränderter Qualität, bis heute erhalten. So z. B. im Dialekt von Kyrö $-ek > -et$ und $-eh > -es$. In der Kolonisationsphase drang also in das Gebiet Järvisetu von Westen aus die Dualität $-et \sim -es$ ein und von Osten aus das Savoer e^x -System, das in der oben beschriebenen Assimilation vor nachfolgendem Konsonant besteht. Neuankommende und im Laufe von Generationen fennisierte Schwedischsprecher mußten sich an diese Systeme anpassen.

Im südlichen Teil Järvisetus, dem Teil mit dem geringsten schwedischen Substrat, haben sich die Nomina dem e^x -System angepaßt, im Norden dagegen dem es -Typ. Neben dem es -Typ begegnet aber in einzelnen Wörtern, Komposita und mitunter auch abhängig von der jeweiligen satzphonetischen Stellung auch das e^x -System. Vorbild dafür ist das s -System anderer Flexionskategorien (1. Infinitiv, bestimmte Adverbien, verneinte Verbformen usw.).

Bei den Sprechern, die Ende des 19. Jahrhunderts (1860–1890) geboren wurden, ist die Parallelität dieser Typen rein lexikalisch: die Hauptvertretung im Nordteil ist $-es$, aber einige Wörter haben den e^x -Typ. Eine "Variation", die sich nur mit etymologischen Mitteln als solche identifizieren läßt. Bei den jungen Sprechern dagegen breitet sich – offenbar unterstützt durch die Schriftsprache – der e^x -Typ aus. Einfallstor in das Paradigma ist der Partitiv: *kones* : *konetta* ~ *konesta*. Dies ist eine Variation mit einer Realisation auf rein synchronischer Ebene. Damit handelt es sich hierbei um Variation im eigentlichen Sinne.

Der es -Typ im nördlichen Teil Järvisetus geht zweifellos auf den es -Typ von Kyrö zurück. Er hat aber auch Attraktionskräfte auf den Kyröer et -Typ und den Savoer e^x -Typ ausgeübt. Warum? Offenbar handelt es sich beim es -Typ um ein schwedisches Quasisubstrat. Von den fennisierten Schwedischsprechern wurde das e^x -System mit seiner komplizierten qualitativen Realisation durch den es -Typ ersetzt, wodurch der Konsonantenstamm auf eine Form fixiert werden konnte. Aus demselben Grund waren auch die et -Typen ausgleichender Tendenz ausgesetzt. In bestimmten anderen Gebieten mit eindeutigem schwedischem Substrat hat die Fixierung eine andere Richtung genommen: $-e^x > e\emptyset$.